

УДК 37.018:37.014.7

Леонід ОХРИМЕНКО,

кандидат філософських наук, викладач кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)

ІНТЕГРАЦІЯ СІМ'Ї, ШКОЛИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В МОВНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

У статті висвітлюється взаємозв'язок сім'ї, школи та громадськості у вихованні дітей. Розкриваються сутність, умови та провідні аспекти виховання дітей в сім'ї. Звернуто увагу на роль матері, батька, учителя та вихователя в становленні та розвитку школярів. Розкривається роль рідної мови, літератури, культури спілкування дітей з батьками, дорослими в школі, в громадських місцях.

Ключові слова: *виховання, розвиток, діти, сім'я, школа, громадськість, мати, батько, учитель, рідна мова, література, культура, спілкування.*

Лит. 17.

Leonid OKHRIMENKO,

Candidate of Philosophical Sciences, teacher, Department of Applied Psychology Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych)

INTEGRATION OF FAMILY, SCHOOL AND COMMUNITY IN LANGUAGE EDUCATION OF CHILDREN

The article reveals the interconnection of family, school and public in the education of children. It is disclosed essence, conditions and the leading aspects of children education in the family. Attention is paid to the role of mother, father, teacher and educator in the becoming and development of schoolchildren. It is discovered the role of native language, literature, communication culture of children and parents, adults at school and in the public places.

Key words: *education, development, children, family, school, public, mother, father, teacher, native language, literature, communication culture.*

Ref. 17.

Леонід ОХРИМЕНКО,

кандидат філософських наук, преподаватель кафедры практической психологии Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франка (Украина, Дрогобыч)

ИНТЕГРАЦИЯ СЕМЬИ, ШКОЛЫ И ОБЩЕСТВЕННОСТИ В ЯЗЫКОВОМ ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ

В статье освещается взаимосвязь семьи, школы и общественности в воспитании детей. Раскрываются сущность, условия и ведущие аспекты воспитания детей в семье. Обращено внимание на роль матери, отца, учителя и воспитателя в становлении и развитии школьников. Раскрывается роль родного языка, литературы, культуры общения детей с родителями, взрослыми, в школе, в общественных местах.

Ключевые слова: *воспитание, развитие, дети, семья, школа, общественность, мать, отец, учитель, родной язык, литература, культура, общение.*

Лит. 17.

Постановка проблеми. Сьогодні поряд із навчанням в освітніх закладах важливим є виховання дітей. Його координують сім'я, школа, громадськість. Воно здійснюється на основі Конституції України, Державної національної програми «Освіта», закону «Про загальну середню освіту», закону «Про освіту» тощо [4;5;6;7;8]. В одному з них зазначено: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу, народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [6, 4].

Освітньо-виховний процес в загальноосвітніх школах ґрунтується на засадах гуманізму, демократизму, інтеграції, національної свідомості, взаємоповаги між учителем, педагогічним колективом і учнями.

У сім'ї починається формування особистості дитини, її національної самосвідомості, а громадськість долучається до цієї проблеми. Тому ми розглядаємо в цій статті низку аспектів виховання дітей оскільки, вважаємо, що це допоможе учителям, батькам та громадським організаціям виконувати свої обов'язки, усвідомлюючи, що майбутнє народу України, – в наших дітях. «Адже, – як зазначає Д.В. Луцик, – дитина не виховується ізольовано, а у всій повноті» [12].

Аналіз досліджень. Вивчення та реферування нормативних і законодавчих матеріалів з досліджуваної проблеми засвідчило про те, що проблема виховання дітей є надзвичайно важливою, тому вона відображена в концепціях про виховання [9;10;11]. Розглянемо їх детальніше.

У Концепції національного виховання розкривається проблема національного виховання дітей: «це створена упродовж віків самим народом

система поглядів, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь» [10].

Концепція «Виховання дітей та молоді у національній системі освіти» визначає виховний ідеал української сім'ї та провідні напрями родинно-сімейного виховання [9].

У сучасній Концепції розвитку освіти на 2015-2025рр., зазначено, що на сьогодні спостерігається зниження якості освіти і падіння рівня знань і умінь учнів, моральне старіння методів і методик навчання, які потрібно оновлювати. Першочерговим напрямом Концепції є приведення структури освіти у відповідність до потреб сучасної економіки та інтеграції України в європейський економічний та культурний простір [11].

Видатні сучасні педагоги В. Сухомлинський, М. Стельмахович надзвичайно велику увагу приділяли поєднанню усіх структурних підрозділів у вихованні дітей, Для цього вони визначили завдання системи освіти в Україні для національного виховання учнів. Для досягнення бажаних результатів національне виховання треба здійснювати в комплексі, тобто інтегрувати всі складові частини національного виховання: інтелектуальне, патріотичне, моральне, правове, естетичне, статеве, фізичне, трудове, екологічне [14; 15].

Чимало уваги проблемі виховання дітей через взаємозв'язок усіх складових приділяють такі науковці, як І. Бех, О. Вишневський, О. Савченко, Д. Луцик.

І. Бех розкриває становлення особистості молодшого школяра через виховання як основу освітньо-виховного процесу [1].

О. Вишневський розглядає питання не тільки про виховання, а про національне виховання: «...маємо підстави вважати, що будь-яке національне виховання є виразником вічних загальнонавчаних цінностей і вартостей, оскільки вони не можуть функціонувати ізольовано від конкретного національного життя» [3].

Академік О. Савченко пропонує висвітлювати проблеми взаємозв'язку у вихованні, навчанні та розвитку молодших школярів [13].

Д. Луцик розробив систему виховання дітей в сім'ї і запропонував її для практичної реалізації в дошкільні навчальні заклади та початкову школу [1].

Багато ідей в галузі виховання дітей в сім'ї, особливо в становленні та розвитку національного виховання в сім'ї, напрацьовано професором П. Щербанем [17]. Досвід, якого набуває молодший школяр, навчаючись у початкових класах, багато в чому залежить від уявлень та понять, які в нього формуються на уроках, в сім'ї чи в повсякденному житті.

Виклад основного матеріалу. Виховання – це організоване спілкування, різноманітність духовних взаємин як між учителем і учнем, батьком і матір'ю, між батьками та дітьми [17, 5].

Виховання – це не тільки підготовка дітей до життя, а це процес самого життя, внаслідок засвоєння його змісту: культури, моралі, праці, наукових і правових знань, національних традицій і звичаїв [12;13].

Надаючи особливої ваги інтеграції у вихованні дітей, вважаємо що формування майбутніх громадян має здійснюватися через інтеграцію школи, сім'ї і громадськості. Ознаками нормального виховання є педагогічна цілеспрямованість учителя, батьків і громадськості, їхнє прагнення до дружнього, радісного трудового родинного життя має будуватися на їхній громадянській активності, взаєморозумінні і взаємоповазі, на спільних інтересах цих інституцій і дітей.

Розглянемо кожну складову зокрема.

Відомо, що сім'я є першоосновою у вихованні дітей, а батьки є першими вихователями своїх дітей. Однак їхній виховний вплив, залежно від змісту їхнього життя, може бути позитивним чи негативним.

Школа – це другий осередок, який причетний до виховання дітей. У народі побутує прислів'я: «Легше навчити дитину, ніж виховати». Наприклад, якщо учень на рівні не засвоює програмовий матеріал з відповідних предметів, то це ще не біда. Його знання можна підтягнути та виправити. Однак якщо учень стане на шлях правопорушення, злочинності, байдуже буде ставитися до рідної мови, до українських духовних або матеріальних цінностей, то це вже катастрофа для учня, школи, його батьків, а відтак – і для держави.

К.Ушинський звертав увагу на те, що «незважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі засоби досягнення цієї мети». Це властиво і для системи виховання в Україні [16].

Виховний ідеал Г. Ващенко будував на двох ідеях: християнській моралі та українській духовності. Звідси – служіння Богові та Україні [2].

Національний ідеал українців відображено у звичаях традиціях та обрядах, в його усній народній творчості, літературі, мистецтві, в християнській вірі та в історичному минулому.

У виховному процесі потрібно дотримуватися провідних принципів виховання: зв'язку з життям, науковості, народності, природовідповідності, культуровідповідності, гуманності, демократичності, європеїзму, етнізації, прцельності та інших [13, 24].

Важливо, щоб усі компоненти і принципи виховання спирались на українську духовність, фольклор, історію, літературу, музику, образотворче мистецтво, традиції і обряди.

Особливу увагу потрібно звертати на виховання в учнів любові до рідної мови, до Української держави, її символів, моральних цінностей, правових та громадянських норм тощо.

Завдання виховної роботи полягає у тому, щоб формувати в учнів національну свідомість, оволодіння рідною і державною мовами, знання Конституції України, обов'язків українців, виховання любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розвитку України, готовності її захищати [8]. Виховання шанобливого ставлення до державних символів України. Виховувати духовну культуру особистості, створення умов для вільного вибору своєї світоглядної позиції. Утверджувати принципи загальнолюдської моралі у поєднанні з духовністю. Виховувати творчо-працелюбну особистість, забезпечувати повноцінне фізичне виховання, виховання екологічної і естетичної культури в дітей [9].

Дослідження показують, що у виховній роботі переважають вербальні методи виховання: розповіді, бесіди, дискусії, які не завжди підкріплюються практичною діяльністю.

Велике значення сьогодні мають громадські центри виховання чи дитячі організації Це такі, як «Пласт», «Січ», «Луч», а також регіональні учнівські і молодіжні об'єднання. Зокрема Товариство «Лев і левенята» (Львів), «Оберіг» (Чернівці), «Берегиня» (Умань), «Спадщина» (Київ), «Поступ» (Самбір), «Молода Україна» (Київ, Херсон, Одеса, Миколаїв тощо). Сьогодні, наприклад організація «Козачата» набирає Всеукраїнського характеру тощо [13].

Серед методів виховання у цих організаціях провідне місце належить грі, участь у якій допомагає плекати здоров'я і силу, має конкретну мету, правила і способи діяльності.

Важливе місце в роботі дитячих і юнацьких організацій займає змагання, екскурсії, мандрівки, шефство над культурними центрами, хudoжня самодіяльність тощо.

У дитячих і юнацьких організаціях діти краще засвоюють українознавство, релігію, природознавство, мистецтво, табірний спосіб життя, спорт, кулінарію. Тут створюється атмосфера взаємної поваги, доброзичливості, високої вимогливості.

Водночас діяльність учнівських і юнацьких організацій вимагає глибшого дослідження, узагальнення і осмислення.

Сьогодні потрібно розвивати рух допомоги людям старшого віку, які не маючи рідних, потребують допомоги (прибирання квартири, закупка

продуктів). Поза увагою залишаються інваліди праці, інваліди з дитинства.

Організуючи екскурсії до пам'ятників героям, до обелісків та постаментів, учні бачать, що окремі з них знаходяться у непривабливому стані. Тому потрібно організувати їхнє прибирання і постійний догляд з боку учнів, школи, громадських організацій.

Потребує подальшого дослідження використання в освітньо-виховній роботі досягнень народної педагогіки, оскільки в ній зосереджено надбання і здобутки українського народу з теорії виховання і навчання. Український народ приділяв велику увагу розумовому вихованню дітей. Саме воно давало їм можливість пізнавати навколишній світ, розвивати мислення і мовлення, належним чином будувати свою поведінку. Народ вважав, що розум людини є найважливішою її якістю. Про це свідчать такі вирази: «Не краса красить, а розум», «Де розум, там і толк», «Не вчися розуму до старості, а до смерті», «Мудрець не говорить, коли робить, а коли зробить», «Не штука наука, а штука розум» тощо.

Народ високо цінив освіту і навчання. Про це він зазначав: «Ученому світ – неученому ніч» (тьма), «Хто добре вчиться, той добре робить», «Якби ми вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя», «Мудрим ніхто не вродився, а навчився», «Наука в ліс не веде, а з лісу виводить».

Рідна мова в народній педагогіці є вирішальною в набутті знань і вмінь, вона є засобом пізнання, спілкування, засобом задоволення інтелектуальних, духовних і морально-етичних та естетичних запитів дітей. Тому так високо цінувалось слово: «Красне слово – золотий ключ», «Спочатку було слово і цим словом був Бог», «Коня керують уздами, а людину словами».

Принципи, методи, засоби навчання і виховання за народною педагогікою є актуальними і сьогодні. Шанобливе ставлення народу до вчителя, його праці також заслуговує на увагу.

Педагогічна наука має дати відповіді на питання щодо стандартів освіти, визначити оптимальні шляхи їхнього використання. Це стосується і власного досвіду. Як зазначає О.Я.Савченко: «... сучасна дидактика як галузь педагогіки вивчає проблеми освіти і навчання, головна функція яких – передача соціального досвіду молодшому поколінню. У різні періоди розвитку людства дидактика як наука прагнула вивчити чинні освітні системи» [13, 2-3].

Сьогодні успіх в освітньо-виховній роботі залежить від співпраці школи, сім'ї і громадськості. Для цього потрібно проводити спільні засідання представників школи та громадськості, на які запрошувати батьків учнів. Тематика їх може бути різноманітною. Ми розробили її, наведемо для прикладу.

- Сутність виховання та національного виховання дітей у сім'ї.
- Формування національної свідомості і самосвідомості дітей і молоді.
- Особливості сімейного спілкування та його роль у національному вихованні дітей.
- Березина сімейного вогнища і духовності.
- Рідна мова – невичерпне джерело формування національної свідомості.
- Народні традиції та їхня роль у національному вихованні дітей ті молоді.
- Українська народна пісня та її роль у формуванні національної самосвідомості.
- Національна мораль і культура особистості.
- Громадянин України формується з дитинства.

Сучасна українська сім'я не стоїть осторонь соціально-економічних, культурологічних і політичних процесів, які відбуваються у державі.

Звичайно, проблема трансформаційного періоду українського суспільства приносить позитивні і негативні тенденції розвитку української сім'ї. Позитивним є те, що кожна українська сім'я має доступ до духовних цінностей українського народу, має можливість виховувати дітей в українському дусі, вивчати і виховувати своїх дітей українською мовою, виховувати на засадах християнської моралі. Позитивним є й те, що держава надає відчутну матеріальну допомогу на новонароджених дітей.

Тому дуже важливо, щоб усі державні інститути причетні до сім'ї, в тому числі педагогічна наука прийшли на допомогу сім'ї.

Педагогічна наука, вивчаючи тенденції розвитку української сім'ї, її виховні функції, має розробити різноманітні поради, рекомендації, що стосуються зміцнення української сім'ї, зменшення кількості розлучень, особливої уваги потребують сім'ї, які не бажають мати дітей або задовільняються тільки однією дитиною.

Проблема сімейного виховання також повинна бути в полі зору учених педагогів. Батьки потребують порад, рекомендацій щодо реалізації складових частин національного виховання в сім'ї.

Сьогодні на часі проблеми інтеграції школи, сім'ї, громадськості у вихованні дітей. Тут чільне місце повинні зайняти питання для дослідження, що стосуються педагогічної освіти батьків, діяльності громадських організацій.

Висновки. Виховувати – означає бути відповідальним за життя та долю дитини і творити щасливу особистість, починаючи зі сім'ї, продовжуючи в школі та залучаючи громадськість. Тому життя дітей у школі,

в сім'ї має бути цілісним і не поділеним на доросле, справжнє і дитяче, несправжнє. Тільки в єдиному житті дорослі, поділяючи радощі й турботи дітей, беручи на себе відповідальність формують дитину національно свідомою особистістю, як справжню людину- громадянина.

Виховати дітей всебічно розвиненими, духовно багатими, фізично досконалими, працьовитими, високоморальними громадянами Української держави, зі сформованою національною свідомістю, які люблять рідну землю, свій народ, його мову, готовими захищати все це – спільне завдання сім'ї, школи та громадськості.

Ми торкнулись тільки деяких проблем педагогічного характеру, які потребують досліджень, щоб підвищити якість освіти, навчання, розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Виховання особистості. Сходження до духовності / І.Д. Бех. – К. : Либідь. – 2006. – 270 с.
2. Ващенко Г.Г. Виховний ідеал. Посібник. / Г.Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 134 с.
3. Вишневський О.І. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси / О.І. Вишневський. – Львів: ЛІПО, 1996. – 238 с.
4. Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ століття. – К., 1994. – 62 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – №7 – С. 1–17.
6. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1996. – 21 серпня. – С. 1–6.
7. Закон України «Про загальну середню освіту» // Початкова школа. – 1999. – № 8. – С. 1–12.
8. Конституція – основний закон України в запитаннях і відповідях / Навчальний посібник. – Львів, 1996. – 48 с.
9. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. – К., 1997. – 34 с.
10. Концепція національного виховання / Рідна школа. – 1995. – №6. – С. 4–17.
11. Концепція розвитку освіти 2015-2025 рр. / Освіта України. – 2014. – 7 липня. – С. 7–14.
12. Луцик Д.В. Педагогіка. Теорія національного виховання. – Дрогобич, 2010. – 143 с.
13. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. – К. : Богданова А.М., 2009. – 226 с.
14. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: Навч.-метод. посібник. / М.Г. Стельмахович. – К. : ІЗМН, 1997. – 232 с.
15. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. – Вибр. тв.: У 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 419–668.

16. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. / К.Д. Ушинський. – К., 1983. – Т. 1. – 234 с.
17. Шербань П.М. Національне виховання в сім'ї. Для батьків, учителів, вихователів / П.М. Щербань. – К.: Культурологічне ПП «Борівітер», 2000. – 260 с.

REFERENCES

1. Bekh I.D. Vychovannia osobystosti. Skhodzhennia do dukhovnosti / I.D. Bekh. – K. : Lybid.– 2006. – 270 s.
2. Vashchenko H.H. Vychovnyi ideal. Posibnyk. / H.H. Vashchenko. – Poltava, 1994. – 134 s.
3. Vyshnevskiy O.I. Suchasne ukrainske vychovannia. Pedagogichni narysy / O.I. Vyshnevskiy. – Lviv : LIPO, 1996. – 238 s.
4. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita». Ukraina XXI stolittia. – K., 1994. – 62 s.
5. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity // Pochatkova shkola. – 2011. – № 7 – S. 1–17.
6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu»// Osvita. – 1996. – 21 serpnia. – S. 1–6.
7. Zakon Ukrainy «Pro zahalnu seredniu osvitu» // Pochatkova shkola. – 1999. – № 8. – S. 1–12.
8. Konstytutsiia – osnovnyi zakon Ukrainy v zapytanniakh i vidpovidiakh. Navchalnyi posibnyk. – Lviv, 1996. – 48 s.
9. Kontseptsiiia vychovannia ditei ta molodi u natsionalnii systemi osvity. – K., 1997. – 34 s.
10. Kontseptsiiia natsionalnoho vychovannia// Ridna shkola. – 1995. – №6. – S. 4–17.
11. Kontseptsiiia rozvytku osvity 2015-2025rr. // Osvita Ukrainy. – 2014. – 7 lypnia. – S. 7–14.
12. Lutsyk D.V. Pedagogika. Teoriia natsionalnoho vychovannia. – Drohobych, 2010. – 143 s.
13. Savchenko O.Ya. Vychovnyi potentsial pochatkovoї osvity : posibnyk dlia vchyteliv i metodystiv pochatkovoho navchannia / O.Ya. Savchenko. – K. : Bohdanova A.M., 2009. – 226 s.
14. Stelmakhovych M.H. Ukrainska narodna pedagogika : Navch.-metod. posibnyk. / M.H. Stelmakhovych. – K. : IZMN, 1997. – 232 s.
15. Sukhomlynskyi V.O. Sto porad uchyteliv.– Vybr. tv. : U 5 t. / V.O. Sukhomlynskyi. – K. : Radianska shkola, 1976. – T.2. – S. 419–668.
16. Ushynskiy K.D. Vybrani pedagogichni tvory. / K.D. Ushynskiy. – K., 1983. – Т. 1. – 234 s.
17. Sherban P.M. Natsionalne vychovannia v simi. Dlia batkiv, uchyteliv, vychovateliv / P.M. Shcherban. – K.: Kulturolohichne PP «Boryviter», 2000. – 260 s.